

Т. В. АНАНЬЄВА, О. В. ТОДІЙЧУК (Київ)

ІСТОРИЧНО-ГЕОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК 1927—1931

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

В «Списку видань Академії наук, знищених у 1930-х роках», уміщеному в книзі Н. Полонської-Василенко «Українська Академія наук (Нарис історії)»¹, у другій позиції по Історично-філологічному відділу значиться «Історично-географічний збірник», т. 5, за редакцією О. С. Грушевського. Книжкові *desiderata* можна (якщо це слово доречне, коли йдеться про втрати) поповнити ще трьома томами «Історично-географічного збірника», які практично були підготовлені до видання, але не надруковані. І цим, на жаль, втрати не обмежуються. Книжки зазнали репресій разом з авторами, науковими ідеями та академічними інституціями.

Архівні матеріали історично-географічної комісії, створеної в УАН 1919 р., зберегли коротку, але дуже динамічну, типову для 20—30-х років і водночас неповторну історію плідної діяльності невеликої групи вчених, які спробували втілити у життя величезну програму комплексного вивчення історичної географії України і на її основі укласти Історично-географічний словник українських земель. Як відомо, такий словник не існує й досі. Комісію, як і загалом академічну науку в 1930-х роках, спіткала нещаслива доля — вона була знищена. Чотири томи «Історично-географічного збірника» — все, що було видано Комісією. Перед бібліографічним покажчиком до цього видання ми пропонуємо коротку хроніку створення «Збірника».

Перше засідання Постійної комісії для складання історично-географічного словника українських земель відбулося 23 квітня 1919 р. У вступній промові академік Д. І. Багалій повідомив про затвердження І Відділом УАН персонального складу Комісії з професором О. С. Грушевським на чолі².

Через тиждень, 30 квітня 1919 р., член Комісії приват-доцент Українського університету Євген Перфецький на черговому засіданні виступив з пропозицією «постійно обмінюватися думками з приводу не тільки технічних і організаційних питань, але і з приводу результатів своєї роботи і спірних моментів». Комісія ухвалила провадити «пленарні збори» спеціально для прослуховування «пробних монографій»³ (таку назву отримали доповіді й реферати). Таким чином, створювався реальний науковий потенціал Комісії — майбутні статті, але за обсягом вони значно перебільшували словникові.

Наприкінці травня 1919 р. О. Грушевський запропонував залучити до роботи в Комісії історика й бібліографа, завідуючого університетською бібліотекою Олександра Сагарду. Саме Сагарда, вперше з'явившись на засіданні Комісії 9 липня 1919 р., зробив коротку доповідь «про потребу видавництва «Вісника історично-географічної Комісії», невеличкого жур-

нала аркушів на два»⁴. Дивно, але цю ідею рішуче відкинув Д. І. Багалій. Можливо, його заперечення ґрунтувались на усвідомленні того, що недавно створена Комісія на витримає за складних умов 1919 р. битви за папір, друкарню, фінансування видання. Але якщо Д. І. Багалій вважав справу «неможливою для здійснення», то О. Грушевський запропонував «одсунути її розгляд на пізніші часи». Можна було б додати — на значно пізніші, бо в серпні обставини примусили навіть перенести дати проведення засідань. Відкриваючи засідання 30 числа, Грушевський попередив, що, «зважаючи на надто трівожне становище в Києві, стан облоги, близькість бою й заборону населенню з'являтися на вулицях по 8-ій годині, спокійна робота Комісії, слухання й обміркування рефератів, що мають бути поданими, навряд чи може одбутись»⁵. Наголосимо, що реферати вже були готові, хоча Комісія працювала всього чотири місяці. 17 вересня ініціатор пленарних зборів Є. Перфецький зробив доповідь про Олесько, що на Галичині⁶. А 29 вересня, підбиваючи перші підсумки роботи, О. Грушевський повідомив: «Комісія має від своїх постійних членів по аркушу і більше матеріалу»⁷.

З протоколів засідань Комісії видно, що видавнича справа також не була поза її увагою. Оскільки матеріал нагромаджувався так інтенсивно, то постала проблема уміщення його в невеликих за обсягом словникових статтях. Розв'язання цієї проблеми ставилося в залежність від майбутнього наукового видання, яке відкривало б «можливість зсилки на готові вже спеціальні статті, які знайдуть для себе місце в науковій загальній органі I Відділу Академії, чи — може — окремій органі Комісії»⁸. Влітку 1921 р., розповідаючи про завершення першого розділу своєї роботи «Степове пограниччє», О. Грушевський відзначив, що розділ «може ввійти як окрема стаття в намічений збірник праць по іст[оричній] географії України»⁹. Поки ж свого видання не було, обговорювалося питання про публікацію матеріалів Комісії (на засіданні I Відділу ВУАН вони були представлені як реферати) у виданнях Історично-філологічного Відділу ВУАН. 12 листопада нова інформація про плани видання: «... для видавання свого органу чи певного відділу в органі I Відділу треба докладніше зазначити сферу наукового розроблення I [історично] Г[еографічної] Комісії, близькі для неї теми»¹⁰. Такими темами на межі інтересів I Відділу в цілому та Історично-географічної комісії могли стати історія окремих поселень та історія колонізації певних регіонів України. Через два тижні члени Комісії знову повернулись до цього питання. Але подальший хід подій змусив тимчасово відкласти турботи про публікації.

На одному з перших засідань Комісії 1922 р. першим пунктом порядку денного значилось: «Справа скорочення Комісії. Докладено, що справа скорочення стала реальним фактором, в Комісії залишено лише одного штатного співробітника, голову, отже Комісія, як була, перестала існувати». Подальшу частину цього документа, написаного рукою О. Грушевського, важко назвати протоколом, на папір прорвався невеликий монолог. Трьохлітня праця, зусилля, плани, надії — все, здавалося, під загрозою знищення. Однак Грушевський був впевнений, що «праця, розуміється, не припиниться, але окрім матеріального боку, — нагадував (і нагадує), він, — важний ще моральний: добре налажені студії по історії заселення України, початі в широких рамцях та на науковій базі вважаються зайвими і лехким рішенням збавлені реального ґрунту для поширення: *історикам треба пам'ятати* про се (тут і далі фрагменти цитат виділені нами. — Авт.), щоб розуміти добре, як мало ще цінять підготовчу наукову працю, без якої не може бути нормального вироблення широких висновків про минуле української землі»¹¹.

Робота справді не припинилась. До 1 січня 1923 р. сім позаштатних співробітників Комісії склали 581 статтю для Словника та запровадили при Комісії семінар з соціальної історії України. Того ж року на 164 засіданні Історично-географічної комісії знову повідомлялось про клопотання в справі збірника ¹². Звертаючись від імені Комісії до I Відділу ВУАН, 24 березня 1926 р. О. Грушевський писав: «Історико-географічна Комісія з кожним роком поширює свою науково-дослідницьку працю поруч із підготовленням матеріалу до Словника. Окремі питання з історії колонізації та економічного побуту, які ще недосить розроблені в українській науці, вимагають монографічного студіювання на підставі архівних джерел. Зростає число наукових рефератів в [Історично] Г[еографічній] Комісії та [Історично] Ек[о]н[омічній] Секції: в 1924 було їх 10, в 1925 — 13, в ці перші місяці вже — 5. Зростає праця перегляду архівних збірок. Збільшується участь кореспондентів з місць. Через те Комісія прохає дати можливість видати їй в цім бюджетовім [році] збірник її рефератів (12 аркушів)» ¹³.

Три томи «Історично-географічного збірника» були видані в друкарні Української академії наук у 1927—1929 рр. як «Збірники Історично-філологічного відділу», № 46, 46б, 46в. Після невеликої перерви, 1931 р. вийшов, вже як самостійне видання, четвертий, останній, том. У ньому вміщено традиційний звіт про діяльність Комісії за 1928—1929 рр. (червень — травень), який майже дослівно повторює звіти попередніх томів. У примітках зазначено, що вже підготовлені до друку 5-й і 6-й томи, а «цей том «Збірника» виходить в зменшенім обсягу і не вповні містить намічений склад статей» ¹⁴.

1929 р., готуючи перспективний видавничий план Комісії, О. С. Грушевський підрахував обсяг майбутніх томів збірника, матеріали до яких, очевидно, були в «портфелі» видання: 5-й том — 25 арк., 6-й — 30, 7-й — 35, 8-й — 40 арк. Але, заповнюючи анкету Ювілейної академічної Комісії ¹⁵, він змушений був подати більш реальні цифри: 5-й том — 15 арк., 6-й — 17, 7-й — 20, 8-й — 22 арк., що виявилися надто заниженими.

22 травня 1932 р. науковий співробітник ВУАН Микола Ткаченко зробив доповідь «Роля географічного фактору в творах класиків марксизму», яка була піддана нищівній критиці. В обговоренні доповіді взяв участь професор Київського інституту народної освіти Костянтин Антипович, який відзначив серед інших той «суттєвий недолік», що автор, посилаючись на В. Б. Антоновича і М. С. Грушевського, «не подає бойової марксовської критики їхніх поглядів» ¹⁶. Тим часом всі сили Комісії були кинуті на підготовку збірника «Сталінщина» ...

26 червня 1932 р. на засіданні виступив науковий співробітник ВУАН Віктор Романовський, який до 1931 р. очолював Київський архів давніх актів. У своїй доповіді «Буржуазні концепції в історичній географії ([Іст[орично]-геогр[афічні] Збірники тт. I—IV [Іст[орично]-Геогр[афічної] Комісії] ВУАН)» він дав загальну оцінку всіх чотирьох збірників, підкреслив «... перш усього відсутність плановості в роботі та методології». На його думку, «Збірники не відбивають в собі реального плану роботи комісії, який повинен був бути, — у всіх 4-х тт. помічається відсутність запланованої роботи. Нема точно визначеної тематики. Випадковість тематики, яка до того неактуальна і цілком не пов'язана з основною працею комісії, це характерна риса збірників» ¹⁷. Запланований розгром наукового видання не вимагав наукових аргументів. До переліку «провин» потрапили і склад авторів, у якому нібито не було членів Комісії, і метод, що був визначений як «повна мішанина: буржуазних старих концепцій, дрібнобуржуазної ідеології та економічного матеріалізму», і «випадковість проблематики».

Матеріали «Збірника» свідчать про безпідставність висунутих звинувачень. У чотирьох томах, що побачили світ, було вміщено 42 статті 16 авторів, з яких дев'ять безпосередньо брали участь в роботі Комісії. Серед них директор Комісії професор О. С. Грушевський, учень В. Б. Антоновича, автор численних досліджень з політичної, соціальної та економічної історії України XVI—XVIII ст., історик української літератури, етнограф, історіограф, редактор «Збірника» і автор шести статей в чотирьох його томах. Збереглися рукописи (або машинописи) 20 статей до трьох томів «Збірника»¹⁸, завдяки чому можна побачити на власні очі, як тактовно ставився редактор до авторських текстів. Жодного втручання у зміст, ніяких цензурних замахів. Є лише стилістична правка, помітна боротьба з мовними русизмами. Цікавий виняток становлять рукописи двох статей: «З історії кріпацтва в XVIII в. на Гетьманщині» Ольги Грушевської та «Іваненки на Переяславщині» І. Бойка. Обидві статті повністю написані рукою О. Грушевського. Ольга Грушевська, дружина Олександра Сергійовича, співробітниця Історично-філологічного відділу ВУАН, працювала в Комісії з початку її існування. Івана Бойка згадано в складі Комісії 1929 р. як учителя, який розробляв питання економічного життя Переяславщини¹⁹. У «Збірниках» вміщено кілька статей обох авторів, але рукописні варіанти, крім згаданих двох, не збереглися. Важко зрозуміти, чому О. Грушевський змушений був переписати великі за обсягом статті. Можна лише припустити, що цьому передувала серйозна редакційна обробка тексту. Але статті побачили світ під іменами авторів.

Назви статей «Збірника» гранично прості і, на перший погляд, орієнтують на вузькокраєзнавчі проблеми. Але джерелознавчі студії і аналіз історичного матеріалу виводять на обширні історичні теми: середньовічне оборонне зодчество та організація сторожової служби, історія міст, міське населення, господарство, торгівля, промисли, самоврядування, розвиток промисловості, межування земель і землеволодіння, історично-економічне значення річок і головна проблема, вивченню якої слугують всі інші — колонізація українських земель, усі аспекти історії їх заселення, етнічний склад населення і т. ін.

У збірниках немає історіографічних екскурсів, в статтях повна зосередженість на джерелах; кілька статей спеціально присвячені документам — «Гетьманські універсали м. Києву» О. Грушевської, «З архівної збірки Як. Новицького» Н. Жданової (де подано детальний опис архіву й проаналізовано багато документів з нього), «Опис Старобільського повіту на Харківщині, зроблений року 1838» Д. Соловоя та ін. Але й у статтях, що досліджують окремі історичні сюжети, головним є джерело, «прив'язане» до певної території. У О. Грушевського в «Луцькому міщанстві в XVI в.» — це люстрації замків XV—XVI ст. і внесені до них скарги міщанства. На те ж джерело спиралась у своєму дослідженні про вінницьку шляхту І. Фаранюк. Стаття Ю. Виноградського «Марія Дорошиха» присвячена останньому періоду життя гетьмана Дорошенка та долі його родини. Основними джерелами авторів слугували Синодик Покровського Макошинського храму, історичні топоніми, свідчення старожилів. Як і більшість авторів «Збірника», Виноградський не обійшов увагою «програмне» питання Комісії — про заселення українських земель і запропонував нове джерело до цієї теми: «Хочу зазначити, — писав він у згаданій статті, — що написів на книгах ще, здається, не використовували на те, щоб розшукати шляхи колонізації Лівобережної України»²⁰. Кілька статей доповнені додатками — публікаціями документів. М. Карачківський у статті «Матеріали до історії міст на Поділлі наприкінці XVIII в.» опублікував описи міст Балти, Брацлава, Вінниці, Литина,

Летичева, Могилева; О. Грушевська до статті «З минулого м. Стародуба» додала кілька документів з «Бумаг Скоруп».

При безперечній зосередженості на основній історично-географічній темі, у збірниках чимало місця надано історичним портретам. У подіях, описаних або згаданих у статтях, беруть участь не знеособлені «маси», а конкретні люди, названо багато імен. Відтворюючи картину «народної стихійної колонізації», В. Юркевич у статті «Звиногородщина в XV—XVI вв.», називає землянина черкаського Грицька, Ів. Жубрика та його рідню, князя Ф. Глинського, бояр Базановичів. С. Шамрай у статті «Місто Барішпіль у XVIII в.», простежуючи еволюцію міського уряду та його функцій, подає великий перелік старост, намісників, наказних сотників, отаманів городових та інших «осіб, що урядкували в м. Барішполі». І. Бойко опублікував у збірнику матеріали про козацькі старшинські роди Іваненків і Сулим на Переяславщині. У статті «Питання оборони замків Великого князівства Литовського в XVI в.» О. Грушевський ставив собі за мету зробити історичну реконструкцію занять, побуту людей, стилю їхнього життя, відтворити модель не фортифікаційної споруди, а історичного явища, оскільки: працюючи з джерелами «ми находимо відгуки того, як було, як захоплювали питання оборони колишню людність XVI в. і як вона обдумувала різні зв'язані з тим моменти»²¹.

Концепція «Збірника» народжувалась з практики діяльності Комісії. Багатство його змісту виявило масштабність основної ідеї Словника українських земель, над яким працювала Комісія: показати співвідношення та взаємодію географічного середовища і людського суспільства. «Поставлена широко, — писав у програмній статті директор Комісії О. Грушевський, — історична географія має зачеркнути і посунути далі» дві групи питань: «хто і як заселяв Українські землі... і як повстали окремі поселення, в яких умовах»²². Один з інструментів розв'язання цієї глобальної проблеми, на думку О. Грушевського, є комплексний джерелознавчий аналіз усіх пам'яток писемних, археологічних, лінгвістичних, проведений із залученням фахівців — істориків, географів, літературознавців, етнографів, археографів, статистиків, генеалогів та ін. Саме «розроблене сих питань і дасть матеріял для українського історично-географічного словника». Однак головним практичним результатом виконання колосальної науково-теоретичної програми став не Словник, а «Історично-географічний збірник».

Невеликий за обсягом, але надзвичайно змістовний, він не втратив свого наукового значення, ставши також пам'яткою історично-географічної думки України 20—30-х років нашого століття.

Покажчик до «Історично-географічного збірника» складений за томами. Для зручності користування і унаочнення участі кожного автора в «Збірнику» подано також абетковий покажчик.

¹ Полоцька-Василенко Н. Українська Академія наук (Нарис історії). — Ч. II. — 1931—1941. Мюнхен, 1958. — С. 195—198.

² ЦНБ, ІР. — Ф. X, од. зб. 12003. — [Арк. 1.]

³ Там само. — Од. зб. 12011. — [Арк. 1.]

⁴ Там само. — Од. зб. 12010. — [Арк. 1 зв.]

⁵ Там само. — Од. зб. 12012. — [Арк. 1.]

⁶ Там само. — Од. зб. 12013. — [Арк. 1.]

⁷ Там само. — Од. зб. 12014. — [Арк. 1.]

⁸ Там само. — Од. зб. 12054. — [Арк. 2.]

⁹ Там само. — Од. зб. 12032. — [Арк. 3.]

¹⁰ Там само. — Од. зб. 12052. — [Арк. 1.]

¹¹ Там само. — Од. зб. 12056. — [Арк. 1—1 зв.]

¹² Там само. — Од. зб. 12103. — [Арк. 1.]

¹³ ЦДІА України в м. Києві. — Ф. 1235, оп. 1, спр. 1064. — Арк. 6.

- ¹⁴ *Історично-географічний збірник*.— К., 1931.— Т. 4.— С. 222.
¹⁵ *ЦДІА України в м. Києві*.— Ф. 1235, он. 1, спр. 1064.— Арк. 58.
¹⁶ *ЦНБ, ІР*.— Ф. X, од. зб. 11852.
¹⁷ *Там само*.— Ф. X, од. зб. 11856.— [Арк. 1—1 зв.]
¹⁸ *Там само*.— Ф. X, од. зб. 14832.
¹⁹ *ЦДІА України в м. Києві*.— Ф. 1235, он. 1, спр. 1063.— Арк. 39—40.
²⁰ *Історично-географічний збірник*.— К., 1927.— Т. 1.— С. 33.
²¹ *Там само*.— К., 1928.— Т. 2.— С. 1.
²² *ЦДІА України в м. Києві*.— Ф. 1235, он. 1, спр. 1245.— Арк. 1.

ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПОКАЖЧИК

1. *Історично-географічний збірник*. Видає Комісія для складання *Історично-географічного словника України* / За ред. директора Комісії проф. Олександра Грушевського.— К., 1927.— Т. 1.— 176 + II с.
2. *Історично-географічний збірник*. Видає Комісія для складання *Історично-географічного словника України* / За ред. директора Комісії проф. Олександра Грушевського.— К., 1928.— Т. 2.— 209 + II с.
3. *Історично-географічний збірник*. Видає Комісія для складання *Історично-географічного словника України* / За ред. директора Комісії проф. Олександра Грушевського.— К., 1929.— Т. 3.— 223 с.
4. *Історично-географічний збірник*. Видає Комісія для складання *Історично-географічного словника України* / За ред. директора Комісії проф. Олександра Грушевського.— К., 1931.— Т. 4.— 223 с.

ПОКАЖЧИК ЗМІСТУ

Історично-географічний збірник.— К., 1927.— Т. 1.

- Грушевський О.* Луцьке міщанство в XVI в.— С. 1—12.
Юркевич В. Звиногородщина в XV—XVI вв.— С. 13—22.
Фаранюк Т. Вінницька шляхта в XVI в.— С. 23—31.
Виноградський Ю. Марія Дорошиха. (З Сосницької старовини).— С. 32—39.
Шамрай Г. Чернігівські рагушні скарги.— С. 40—52.
Грушевський О. Гетьманські земельні універсали 1660—1670 років.— С. 53—92.
Шамрай С. До історії Баршполя у XVIII в.— С. 93—120.
Нечипоренко П. Умови робітничої праці на Батуранських та Глухівських «Національних стросніях». (На підставі архівних матеріалів 1740—60 рр.).— С. 121—134.
Грушевська О. Київська форпостна лінія.— С. 135—144.
Тищенко М. Суконна фабрика Київського «Приказа Общественнаго Призр'янія».— С. 145—148.
Шамрай С. Вінницьке селянство 1840-их рр. Протипанський рух у с. Кустовцях та Заливанщині Вінницького пов. на Поділлію.— С. 149—161.
Жданова Н. З архівної збірки Як. Новицького.— С. 162—176.
Звіdomлення Історично-географічної комісії за 1926 р.— С. I—II.

Історично-географічний збірник.— К., 1928.— Т. 2.

- Грушевський О.* Питання оборони замків В. Кн. Литовського в XVI в.— С. 1—9.
Бойко І. Сулими на Переяславщині в кінці XVII та на початку XVIII в.— С. 11—22.
Грушевська О. Гетьманські універсали м. Києву.— С. 23—34.
Шамрай С. Місто Баршпіль у XVIII в.— С. 35—85.
Тищенко М. Нариси історії торгівлі Лівобережної України з Кримом у XVIII ст.— С. 87—133.
Шамрай С. До історії Київської сотні Київського полку.— С. 134—146.
Грушевська О. З історії кріпацтва в XVIII в. на Гетьманщині.— С. 147—157.
Шамрай Г. До історії Лівобережних міст у половині XVIII в.— С. 159—168.
Тищенко М. Шовківництво в Києві та на Київщині в XVIII та першій пол. XIX ст.— С. 169—183.
Виноградський Ю. Середня Чернігівщина наприкінці XVIII та на початку XIX в.— С. 185—203.
Карачківський М. Розмежування Волинської та Подільської губ. 1799 р.— С. 205—209.
Діяльність Історично-географічної комісії за першу половину 1927 р.— С. I—II.

Історично-географічний збірник.— К., 1929.— Т. 3.

- Грушевський О.* Міщанські підрахунки в ревізіях XVI в.— С. 1—8.
Бойко І. Іваненки на Переяславщині XVIII в.— С. 9—16.
Грушевський О. Суличівка на Чернігівщині XVII—XVIII в.— С. 17—32.
Шамрай С. Місто Васильків (IX—XVIII вв.).— С. 33—127.
Юркевич В. Романівка на Київщині.— С. 129—134.
Грушевська О. З минулого м. Стародуба.— С. 135—147.
Шамрай Г. З Прилуцького ратушного життя XVIII в.— С. 149—157.
Карачківський М. Північно-Західня Балщина. (Історично-географічні матеріяли на підставі подорожі влітку 1928 року).— С. 159—202.
Лятошинський М. Історичний нарис територіяльного складу Полтавщини.— С. 203—208.
Виноградський Ю. До історії колонізації Середньої Чернігівщини.— С. 209—219.
Діяльність історично-географічної комісії за 1927—1928 рр. (вересень — травень).— С. 221—223.

Історично-географічний збірник.— К., 1931.— Т. 4.

- Грушевський О.* До історії сторожі в замках XVI в.— С. 1—7.
Шамрай С. Містечко Трипілля на Київщині.— С. 9—26.
Нечипоренко П. Історично-економічне значіння р. Союму (р. Сойм як рухова сила).— С. 29—35.
Тищенко М. Форпости, митниці та карантини на західньому пограниччю, в зв'язку з зовнішньою торгівлею України в XVIII в.— С. 37—107.
Виноградський Ю. До історії колонізації Середньої Чернігівщини.— С. 109—143.
Бойко І. Село Ядлівка на Переяславщині у XVIII в.— С. 145—159.
Карачківський М. Матеріяли до історії міст на Поділлі наприкінці XVIII віку.— С. 161—187.
Шапошніков Г. Як виникло місто Нікопіль.— С. 189—212.
Соловей Д. Опис Старобільського повіту на Харківщині, зроблений року 1838.— С. 213—220.
Діяльність історично-географічної комісії за 1928—1929 рр. (червень — травень).— С. 221—223.

АБЕТКОВИЙ ПОКАЖЧИК

- Бойко І.* Іваненки на Переяславщині XVIII в.— 1929.— Т. 3.— С. 9—16.
Бойко І. Село Ядлівка на Переяславщині у XVIII в.— 1931.— Т. 4.— С. 145—159.
Бойко І. Сулими на Переяславщині в кінці XVII та на початку XVIII в.— 1928.— Т. 2.— С. 11—22.
Виноградський Ю. До історії колонізації Середньої Чернігівщини.— 1929.— Т. 3.— С. 209—219.
Виноградський Ю. До історії колонізації Середньої Чернігівщини.— 1931.— Т. 4.— С. 109—143.
Виноградський Ю. Марія Дорошиха. (З Сосницької старовини).— 1927.— Т. 1.— С. 32—39.
Виноградський Ю. Середня Чернігівщина наприкінці XVIII та на початку XIX в.— 1928.— Т. 2.— С. 185—203.
Грушевська О. Гетьманські універсали м. Києву.— 1928.— Т. 2.— С. 23—34.
Грушевська О. З історії кріпацтва в XVIII в. на Гетьманщині.— 1928.— Т. 2.— С. 147—157.
Грушевська О. З минулого м. Стародуба.— 1929.— Т. 3.— С. 135—147.
Грушевська О. Київська форпостна лінія.— 1927.— Т. 1.— С. 135—144.
Грушевський О. Гетьманські земельні універсали 1660—1670 років.— 1927.— Т. 1.— С. 53—92.
Грушевський О. До історії сторожі в замках XVI в.— 1931.— Т. 4.— С. 1—7.
Грушевський О. Луцьке міщанство в XVI в.— 1927.— Т. 1.— С. 1—12.
Грушевський О. Міщанські підрахунки в ревізіях XVI в.— 1929.— Т. 3.— С. 1—8.
Грушевський О. Питання оборони замків В. Кн. Литовського в XVI в.— 1928.— Т. 2.— С. 1—9.
Грушевський О. Суличівка на Чернігівщині XVII—XVIII в.— 1929.— Т. 3.— С. 17—32.
Діяльність історично-географічної комісії за першу половину 1927 р.— 1928.— Т. 2.— С. I—II.
Діяльність історично-географічної комісії за 1927—1928 рр. (вересень — травень).— 1929.— Т. 3.— С. 221—223.

- Діяльність* Історично-географічної комісії за 1928—1929 рр. (червень — травень).— 1931.— Т. 4.— С. 221—223.
- Жданова Н.* З архівної збірки Як. Новицького.— 1927.— Т. 1.— С. 162—176.
- Звідоження* Історично-географічної комісії за 1926 р.— 1927.— Т. 1.— С. I—II.
- Карачківський М.* Матеріали до історії міст на Поділлі наприкінці XVIII віку.— 1931.— Т. 4.— С. 161—187.
- Карачківський М.* Північно-Західна Балтщина. (Історично-географічні матеріали на підставі подорожі влітку 1928 року).— 1929.— Т. 3.— С. 159—202.
- Карачківський М.* Розмежування Волинської та Подільської губ.— 1799 р.— 1928.— Т. 2.— С. 205—209.
- Лятошинський М.* Історичний нарис територіального складу Полтавщини.— 1929.— Т. 3.— С. 203—208.
- Нечипоренко П.* Історично-економічне значіння р. Союму (р. Сойм як рухова сила).— 1931.— Т. 4.— С. 29—35.
- Нечипоренко П.* Умови робітничої праці на Батуринських та Глухівських «Національних строєннях». (На підставі архівних матеріалів 1740—60 рр.).— 1927.— Т. 1.— С. 121—134.
- Соловей Д.* Опис Старобільського повіту на Харківщині, зроблений року 1838.— 1931.— Т. 4.— С. 213—220.
- Тищенко М.* Нариси історії торгівлі Лівобережної України з Кримом у XVIII ст.— 1928.— Т. 2.— С. 87—133.
- Тищенко М.* Суконна фабрика Київського «Приказа Общественного Призрвнія».— 1927.— Т. 1.— С. 145—148.
- Тищенко М.* Форпости, митниці та карантини на західному пограниччю, в зв'язку з зовнішньою торгівлею України в XVIII в.— 1931.— Т. 4.— С. 37—107.
- Тищенко М.* Шовківництво в Києві та на Київщині в XVIII та в першій половині XIX ст.— 1928.— Т. 2.— С. 169—183.
- Фаранюк Т.* Вінницька шляхта в XVI в.— 1927.— Т. 1.— С. 23—31.
- Шамрай Г.* До історії Лівобережних міст у половині XVIII в.— 1928.— Т. 1.— С. 159—168.
- Шамрай Г.* З Прилуцького ратушного життя XVIII в.— 1929.— Т. 1.— С. 149—157.
- Шамрай Г.* Чернігівські ратушні скарги.— 1927.— Т. 1.— С. 40—52.
- Шамрай С.* Вінницьке селянство 1840-их рр. Протипанський рух у с. Кута та Заливанщині Вінницького пов. на Поділлі.— 1927.— Т. 1.— С. 149—161.
- Шамрай С.* До історії Барисполя у XVIII в.— 1927.— Т. 1.— С. 93—120.
- Шамрай С.* До історії Київської сотні Київського полку.— 1928.— Т. 1.— С. 134—146.
- Шамрай С.* Містечко Трипілля на Київщині.— 1931.— Т. 4.— С. 9—26.
- Шамрай С.* Місто Бариспіль у XVIII в.— 1928.— Т. 2.— С. 35—85.
- Шамрай С.* Місто Васильків (IX—XVIII вв.).— 1929.— Т. 3.— С. 33—127.
- Шапошніков Г.* Як виникло місто Нікопіль.— 1931.— Т. 4.— С. 189—212.
- Юркевич В.* Звиногородщина в XV—XVI вв.— 1927.— Т. 1.— С. 13—22.
- Юркевич В.* Романівка на Київщині.— 1929.— Т. 3.— С. 129—134.